

DOCHTER VAN ARKAN

Leesexemplaar

SOFIE VAN POTTELSBERGHE
& ELINE BERGMANS

DOCHTER VAN
MIJN VADER WAS EEN OORLOGSMISDADIGER
ARKAN

Van Halewyck

INHOUD

Proloog 9
Oost-Slavonië 13

DEEL 1 MIJN JEUGD 1979-1995

Nakomertje 17
Mijn naamvader 23
Gestolen Van Goghs 29
Maffiahuis 35
Tania, onze poema 39
Mama wordt gearresteerd 43
Mysterieuze vakantie in Joegoslavië 51
Droomhuwelijk in de Balkan 57

DEEL 2 MIJN VADER EN IK 1995-2000

‘Dat moet een Rznatovic zijn’ 65
Mijn broer is een beachboy 73
Meneer Mladic 83
Een 9 mm in het nachtkastje 89
Mijn stiefmoeder is een popster 103
‘Waarom ga jij niet in de politiek, papa?’ 115
Hooligans worden tigers 119
Een Servisch paspoort! 127
Bewaak Arkan 133
Aanslag in Hotel Intercontinental 137

DEEL 3 MIJN ZOEKTOCHT 2000-...	
‘Papa’s mannetjes zijn ermee bezig’	143
Piranha’s	151
Onbeantwoorde brieven en onbegrip	157
Helmut achter de tralies na gruwelnachten in Antwerpen	163
Is mijn papa me vergeten in zijn testament?	167
Mijn zoon supportert voor Rode Ster!	173
Casa Sofia	185
Nu heb ik echt geen vader meer	189
Mijn vader: de ontsnappingskoning	193
Epiloog	201
Noten	205

Don't be a mouse, be the lion

Leesexemplaar

PROLOOG

Dit is het verhaal van Sofie (°1979). Haar biologische vader is Zeljko Raznatovic, beter bekend als Arkan, een van de meest gevreesde oorlogsmisdadigers die Europa na de Tweede Wereldoorlog heeft gekend. Na een carrière als gangster – hij werd in zeven landen gezocht en ontsnapte ooit uit de gevangenis van Verviers – richtte hij in 1991 de Tijger-militie op die berucht werd voor zijn etnische zuiveringen en gruwelijke oorlogsmisdaden.

Het bracht Arkan op de lijst van vermoedelijke oorlogsmisdadigers, opgesteld door de Amerikaanse regering. Ook in de rest van Europa werd hij gezocht. Toch slaagde de leider van de Tijgers er altijd in om uit de handen van het gerecht te blijven. Zeljko Raznatovic heeft nooit verantwoording moeten afleggen voor zijn rol in de Joegoslavische oorlogen. Op het einde van de jaren negentig ging hij zelfs even de politiek in, maar zijn politieke carrière kwam nooit echt van de grond. Arkan concentreerde zich dan maar voltijds op zijn zaken-imperium in Belgrado. Dankzij zijn connecties in de onderwereld schopte hij het tot een van de rijkste mannen van de Balkan. Hij kocht een casino en een voetbalploeg, FK Obilic, die hij tot in de Europese competitie bracht, waar ze het opnamen tegen onder meer FC Bayern München.

Na zijn huwelijk met zangeres Ceca werd Arkan in Belgrado ook een societyfiguur die regelmatig de covers van tijdschriften sierde en opdook in talkshows. Intussen wilde de rest van de wereld zijn vel. Het oorlogstribunaal in Den Haag vaardigde in 1997 een internationaal aanhoudingsbevel uit. Het hield hem onder meer verantwoordelijk voor het afslachten van 250 Kroatische mannen die in 1991 door Servische eenheden uit het ziekenhuis van Vukovar werden ontvoerd. Hij was in voormalig Joegoslavië een van de eersten die een etnische zuivering uitvoerden. Dat Zeljko Raznatovic nooit voor de oorlogsrechtbank verschenen is, komt niet omdat hij onschuldig is, maar omdat hij op 15 januari 2000 werd neergeschoten in de lobby van Hotel Intercontinental aan de oevers van de Sava.

Bijna twintig jaar na zijn dood blijft zijn naam in Belgrado de gemoederen beroeren. Het leven van Arkan spreekt nog altijd tot de verbeelding: hoe hij in zijn terreinwagen door de stad scheurde, zijn geld liet rollen, zich steeds omringde met mooie vrouwen... Hoe hij zich nooit verstopte, maar altijd met luide stem zijn gedachtegoed verkondigde: voor veel landgenoten is hij de verpersoonlijking van de ware patriot die zijn volk verdedigde tegen discriminatie en tegen aanvallen van de boze westerse wereld.

Goed en kwaad zijn in Belgrado onscherpe begrippen. De nationalistische superioriteitsgevoelens die zoveel verdeeldheid zaaiden, zijn er ook vandaag nog springlevend. Wie voor de één slachtoffer is, is dader voor de ander. Getuige daarvan de spandoeken voor het parlamentsgebouw met expliciete foto's van de verminkte lij-

ken van de Servische burgerslachtoffers die stierven tijdens de NAVO-bombardementen in 1999, het trieste hoogtepunt van de Kosovo-crisis. Door die militaire interventie kon Kosovo zich de facto afscheuren van Servië. De spandoeken wapperen er ook vandaag nog als herinnering aan die verloren oorlog.

Tussen die twee wereldbeelden groeide Sofie op, pendelend tussen de juiste en de foute kant van de geschiedenis. De keuzes van haar vader hebben onherroepelijk ook haar leven beïnvloed en gevormd. Dit boek is geen vergoelijking van de gruwelen die Arkan heeft begaan, maar de zoektocht van zijn dochter naar haar identiteit, naar haar afkomst. Voor Sofie is Arkan haar vader, ondanks de verschrikkelijke misdaden die hij heeft begaan. Hoewel die in dit boek ter sprake zullen komen, is dit geen geschiedenisboek, maar het verhaal van Sofie: een jonge vrouw uit Aalter, die op haar vijftiende haar papa leerde kennen en hem vijf jaar later definitief verloor.

OOST-SLAVONIË

Augustus 1995

Onze eerste omhelzing vergeet ik nooit. Zoals alle mooie momenten in mijn leven, kwam ze totaal onverwacht en dat maakte het zo mogelijk nog indrukwekkender. Als ik er jaren later aan terugdenk, voel ik zijn sterke armen nog altijd rond mijn schouders.

Ik ben vijftien jaar als mijn moeder me op de luchthaven van Belgrado voorstelt aan Zeljko Raznatovic, mijn biologische vader. In mijn hoofd heb ik al tientallen gesprekken met hem gevoerd, maar als het eindelijk zover is en hij voor me staat, voelt het vooral onwennig.

Bovendien heeft mijn vader de dagen na onze eerste ontmoeting amper tijd voor mij. Dat maakt de situatie nog ingewikkelder, al is er wel een duidelijke reden voor zijn afwezigheid. Zijn volk vecht op dat moment een bloedige oorlog uit. Voor mij, een tienermeisje uit Aalter, is die oorlog altijd ver van mijn bed geweest. Mijn vader zit er middenin. Amper een maand voordien is het Bosnische mijnstadje Srebrenica ingenomen en in de Krajina (een deel van Kroatië dat zich in 1991 autonoom verklaarde) worden deze dagen beslissende gevechten gevoerd.

Zo komt het dat papa me op ons eerste uitstapjes meeneemt naar zijn trainingskamp in Erdut, waar hij jonge soldaten opleidt. Onderweg rijden we voorbij colonnes

zwaar geladen personenwagens die richting Belgrado rijden. Het zijn Servische families die het zekere voor het onzekere nemen nu Kroatische troepen de regio binnendringen. Het is daar, op de achterbank van zijn jeep, dat de oorlog voor mij een gezicht krijgt. Ik zie de angst in de ogen van vluchtelingen en ruik hun bezwete lichamen, een geur die zich vermengt met de rokerige lucht van hun platgebrande huizen.

Het is snikheet buiten. De schokkende terreinwagen wiegt me in slaap. Mijn T-shirt is klam als ik wakker schiet. ‘Sofia, doe je ogen open. Ik heb een verrassing voor je’, zegt mijn vader voor we een hobbelige weg inslaan. Ik herken het landschap van thuis, met aan de oevers mais en tarwe die bijna rijp zijn.

De Donau is hier indrukwekkend breed. Mijn vader zet zijn auto aan de kant en we gaan te voet verder naar een steiger. Voor het eerst die dag is het stil. Zelfs mijn moeder zwijgt om te genieten van het uitzicht. Alleen het gezoem van insecten en het geluid van water dat tegen de aangemeerde boten klotst, zijn hoorbaar. We klimmen in een zodiac die klaar ligt. De zon weerkaatst op het heldere water. Ik wrijf de slaap uit mijn ogen om ten volle te genieten van de tijd die ik eindelijk met mijn vader kan doorbrengen.

Terwijl hij door een verrekijsker tuurt, legt hij zijn arm rond mijn schouders. Ik kan maar aan één ding denken: ik hoop dat hij me nooit meer loslaat.

DEEL 1

MIJN JEUGD

1979-1995

NAKOMERTJE

Slobodan Milosevic, de partijleider van de communisten in Belgrado, wordt in 1989 president van de Socialistische Republiek Servië. Met veel spierballengerol probeert hij de macht van de Serviërs binnen Joegoslavië te vergroten. Dat irriteert de andere deelrepublieken, in het bijzonder Slovenië en Kroatië, die zich in hun autonomie bedreigd zien. De republiek Joegoslavië staat op het punt te imploderen.¹

‘Is er thuis iets gebeurd, Sofie? Je weet dat je me alles kunt vertellen.’

Mijn klastitularis kijkt me onderzoekend aan als ik mijn boekentas inpak. Een streepje licht zoekt zijn weg tussen de vergeelde lamellen. Het is na halfvier en ik wil het liefst zo snel mogelijk naar huis.

Ik haal mijn schouders op. Een opvoedkundig gesprek is wel het laatste waar ik zin in heb.

Mijn juf is niet van plan om zich te laten afschepen. ‘Die schaaftwonden in je hals. Waar komen die vandaan?’ vraagt ze als al mijn klasgenoten het lokaal hebben verlaten.

LINKS *Als klein meisje op vakantie in de Ardèche.*

Ik kan een grijns amper onderdrukken. Dus dat bedoelt ze. ‘Gewoon. Ik was met Tania aan het spelen. Ze was zo enthousiast dat ze aan mijn gezicht begon te likken en dit is het resultaat. Ik heb nog geprobeerd de schrammen met make-up te camoufleren, maar dat is blijkbaar niet gelukt.’

‘Tania?’ vraagt mijn juf. ‘Wie is dat?’

‘Onze poema. Ze heeft een ruwe tong, net schuurpapier’, antwoord ik, terwijl ik mijn tas nonchalant over mijn schouder gooi. Mijn klastitularis kijkt me vol ongelof aan, alsof ik net aan mijn medeleerlingen de relativiteitstheorie heb uitgelegd.

‘Een poema? Sinds wanneer hebben jullie een poema in huis?’ wil ze weten.

‘Helmut heeft die voor ons uit de dierentuin in Lochristi gehaald’, antwoord ik, alsof dat de normaalste zaak van de wereld is.

Het idee van een poema leek nog net in haar hoofd te passen, maar als ik de naam van mijn stiefvader uitspreek, verandert het gezicht van mijn juf. Ze kijkt alsof ze iets heel vies gegeten heeft: een rotte appel of een beschimmeld stukje kaas.

Zelf ben ik gek op mijn stiefvader, maar ik weet intussen dat niet iedereen zo over hem denkt. Mijn broer en zussen zijn nog altijd kwaad dat mama ons gezin heeft opgeblazen voor een man die ze in de gevangenis heeft leren kennen. Mama werkt er als sociaal assistente en Helmut zat er zijn straf uit voor een reeks inbraken. In haar kantoortje op de benedenverdieping van de Nieuwewandeling is de vonk tussen hen overgeslagen.

Ik vind het heerlijk dat Helmut bij ons woont. Dankzij hem is mijn leven een stuk spannender geworden. Hoewel hij soms streng is, is hij ook de gekste papa die ik ken. In het weekend neemt hij ons dikwijls mee naar Amsterdam waar hij zaken doet als kunsthandelaar. Terwijl hij aan het werk is, mag ik soms iets gaan kopen in de winkelstraat. Dan haalt hij een pakje bankbiljetten uit zijn binnenzak waarmee ik mag kopen wat ik wil.

Zoals alle Nederlanders heeft mijn stiefvader het hart op de tong. Helmut is het type dat alle andere ouders trakteert na de zwemles. Als we daarna naar huis rijden, doet hij alsof we in de botsauto's zitten. Door de boxen schalt luide muziek en Helmut zingt nog luider mee.

Mijn vriendinnen zijn gek op hem. Als we op school moeten vertellen over onze ouders, zeg ik altijd dat Helmut mijn papa is. Dat hij soms weken of zelfs maanden niet bij ons is, hoeft niemand te weten. Mama heeft gezworen dat hij zijn leven heeft gebeterd en ik geloof haar.

Voor mijn zussen ligt het anders. Helmut wordt vaak kwaad op hen omdat hij hen brutaal vindt. Daar heeft hij een hekel aan. Ook van de vriend van mijn zus moet hij niets weten. Helmut vindt hem te oud en heeft hem verboden nog bij ons thuis te komen.

Als ze toch een keer samen in de zetel zitten wanneer Helmut onverwacht thuiskomt, wordt mijn stiefvader razend.

'Ik tel tot tien en dan wil ik dat die man buiten is', zegt hij. Eerst rustig, maar als hij aan vijf is, loopt zijn gezicht rood aan. 'Ik meen het hoor, meisje', klinkt het dreigend.

Ik wou dat mijn zus gewoon naar Helmut luisterde. Dat zou alles makkelijker maken, maar dat doet ze natuurlijk niet. 'Je hebt niets over mij te zeggen', roept ze terwijl haar vriendje de voordeur dichttrekt. Even is het stil. Dan slaat mijn stiefvader met zijn vlakke hand in haar gezicht. Ze rent de gang op. Ik sla mijn arm om haar heen om haar te troosten.

'Naar mij heeft Helmut nooit geroepen', fluister ik.

'Omdat jij zijn dochter bent', sist ze. Als ik in de spiegel kijk, weet ik dat het onmogelijk is. Ik lijk in niets op Helmut Van der Spek. Mijn stiefvader heeft zo'n gekke Hollandse wipneus. Mijn gezicht is anders.

Ik ben een nakomertje. Mama was 36 toen ze mij kreeg, bijna tien jaar nadat mijn jongste zus geboren werd. Zolang ik me kan herinneren, hebben mijn zussen hun eigen leven gehad. De ene zit op internaat, de andere is naar de Verenigde Staten vertrokken. Na een uitwisselingsjaar is ze er gebleven. Gevlucht voor het leven dat mama voor ons heeft uitgedacht.

Met mijn oudere broer is het anders. Toen ik nog naar de kleuterschool ging, kwam hij mij daar dikwijls ophalen. Dan zette hij me achterop zijn fiets. Ik moest mijn benen goed omhooghouden, anders raakten mijn voeten de spaken. Nu ik te groot ben om achterop te zitten, rijden we samen op de quad die ik van Helmut heb gekregen. Als de mais is afgereden op het stuk grond achter ons huis, bouwt mijn broer er een crossparcours. Dan gaat het rond de oude caravan, tot aan de gracht en terug. Meestal is hij de snelste, maar dat vind ik niet erg. Ik vind hem de leukste broer ter wereld.